

HUQUQNI MUHOFAZA QILISH ORGANLARI TOMONIDAN KIBERMAKONDA GIYOHVANDLIK VOSITALARI SAVDOSINI ANIQLASH USULLARINI

TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich

Bojxona Qo'mitasi Bojxona Instituti
"Maxsus huquqiy fanlar" kafedrası boshlig'i
Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
bojxona xizmati mayori

Bahriddinov Ma'rufjon Salohiddin o'g'li

Bojxona Qo'mitasi Bojxona Instituti
"Yurisprudensiya" ta'lim yo'nalishi 4-kurs kursanti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11076144>

Annotatsiya. So'nggi yillarda giyohvand moddalar savdosi shakllarining yangicha usullari paydo bo'lmoqda: an'anaviy narkotiklar o'rniga ulardan-da kuchli, ammo tarqatish qulay bo'lgan dorilar, psixotrop moddalar muomalaga kirib keldi. Avvallari yoshlarni faqat qurbon sifatida o'z domiga tortgan jinoyatchilar endi ularni narkotik savdosiga ham jalb qila boshladi. Mazkur maqolada internet olamida giyohvandlik vositalari savdosining o'ziga xos xususiyatlari va huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan ularga qarshi kurashish va aniqlash usullarini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: giyohvandlik vositalari, sintetik moddalar, "narkograffiti", "kriptoalyuta preparatlari", onlayn savdo ekotizimi, CLEARNET, DEEP WEB, DARKNET, IJTIMOY MEDIA, kiberxavfsizlik, anonimlik, yurisdiksiya chegaralari, tezkor xodimlar, internet-provayderlar.

ISSUES OF IMPROVING THE METHODS OF DETERMINING THE TRAFFICKING OF DRUGS IN CYBER SPACE BY LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

Abstract. In recent years, new methods of drug trafficking have appeared: instead of traditional drugs, drugs that are stronger but easier to distribute, psychotropic substances have entered circulation. Criminals, who initially lured young people only as victims, now began to involve them in the drug trade. This article describes the specific features of the drug trade in the Internet world and the specific features of improving the methods of combating and detecting them by law enforcement agencies.

Keywords: drugs, synthetic substances, "narcograffiti", "cryptocurrency drugs", online trading ecosystem, CLEARNET, DEEP WEB, DARKNET, SOCIAL MEDIA, cyber security, anonymity, jurisdictional boundaries, operatives, internet service providers.

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОВ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОБОРОТА НАРКОТИКОВ В КИБЕРПРОСТРАНСТВЕ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫМИ ОРГАНАМИ

Аннотация. В последние годы появились новые способы незаконного оборота наркотиков: вместо традиционных наркотиков в оборот вошли более сильные, но легче распространяемые психотропные вещества. Преступники, которые поначалу заманивали молодых людей лишь в качестве жертв, теперь стали вовлекать их в торговлю наркотиками. В данной статье описаны особенности торговли наркотиками в мире

Интернета и особенности совершенствования методов борьбы и выявления их правоохранительными органами.

Ключевые слова: наркотики, синтетические вещества, «наркографити», «криптовалютные наркотики», экосистема онлайн-торговли, CLEARNET, DEEP WEB, DARKNET, СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ, кибербезопасность, анонимность, границы юрисдикции, оперативники, интернет-провайдеры.

Oxirgi o'n yil ichida giyohvand moddalarni iste'mol qiluvchilar soni chorakga oshib, 296 million kishiga yetdi. Noqonuniy bozorlarda sintetik moddalar hukmronlik qilmoqda, deyiladi BMT hisobotida. Xuddi shu davrda giyohvand moddalarni iste'mol qilish bilan bog'liq kasalliklardan aziyat chekadiganlar soni 45 foizga keskin oshib, 39,5 million kishiga etdi. Shu bilan birga, davolanish imkonsiz bo'lib qolmoqda: BMT ma'lumotlariga ko'ra, har 5 kishidan faqat 1 nafari giyohvand moddalarni davolashga ishonishi mumkin. [1]

Ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi besh yilda Respublika hududida giyohvand, psixotrop va kuchli ta'sir qiluvchi vositalar noqonuniy muomalasi uchun javobgarlikka tortilgan shaxslar orasida yoshlar 74 foizga, shu jumladan, talabalar 21 foizga, maktab o'quvchilari 6 barobarga oshgan. Vaziyatga aynan qanday omillar sabab bo'lyapti ?

Bunga asosiy sabab so'nggi yillarda butun dunyoda giyohvandlik vositalari savdosining deyarli to'liq internetga ko'chib o'tganligidir. Bugungi kunda giyohvandlik va psixotrop vositalar qo'lma-qo'l savdo orqali yetkazilmayapti, barcha jarayonlar internet orqali hal qilinyapti: buyurtma onlayn kelishuv bilan jo'natilyapti va internet orqali to'lov qilinyapti. Jarayonda "tovar"ni bir shaxs kelishilgan manzilga yashirib ketadi, oluvchiga lokatsiya haqida xabar beriladi va xaridor uni o'sha joydan olib ketadi. Bunday holatda sotuvchi va oluvchi o'zaro duch kelmasligi sababli "savdo" xavfsizligi ta'minlanadi.

Tabiiyki, internetdagi asosiy kontingent yoshlar hisoblanadi. Hatto hali maktabga bormaydigan bolalar ham telefondan, internetdan foydalanishni yaxshi biladi. Giyohvand moddalar va kuchli ta'sir etuvchi vositalar ortidan mo'maygina daromad topaman, deb xomxayolda yurganlar esa yoshlarning internetni yaxshi bilishidan foydalanib, ularni o'z to'riga ilintirishi holatlari ko'p uchrayapti. O'tgan 2023 yilda bu borada voyaga yetmaganlar bilan bog'liq 23 ta holatda jinoyat ishi qo'zg'atilgan va 56 nafar shaxs tergovga jalb etilgan. Bundan tashqari, giyohvand vositalari savdosi bilan shug'ullanish talabalar o'rtasida ham ko'payib bormoqda.

Xususan, o'tgan yilda giyohvand vositalari bilan qo'lga olingan 30 yoshgacha bo'lgan shaxslarning 97 nafarini talabalar tashkil qilgan. [2]

Shu bilan birga, giyohvandlik vositalarini Internet jahon axborot tarmog'i orqali amalga oshirish, bunday vositalarni tarqatish va reklama qilishning yangi usullaridan foydalanish keskin ortmoqda. Shunday usullardan biri "narkograffiti" usuli bo'lib, bunda noqonuniy tashkil etilgan internet-do'kon manzili haqida ma'lumot devor va yo'laklarga chizish orqali tarqatilmoqda.

Shuningdek, ularni iste'mol qilish bilan bog'liq jinoyatlarga yoshlarni, ayniqsa voyaga yetmaganlarni jalb qilish ham ko'payib bormoqda.

Giyohvand moddalarning savdosi bilan qonunga xilof ravishda shug'ullanish zamonaviy jamiyatning jiddiy va murakkab muammosi bo'lib, u turli mamlakatlar va mutaxassislar o'rtasida yangi texnologiyalar, usullar va hamkorlik yo'lga qo'yilishini talab qiladi. Informatsion

texnologiyaning rivojlanishi va internetning keng yoyilishi bilan tovar va xizmatlar savdosi onlayn muhitga o'tkazilmoqda.

Giyohvandlik vositalari ham bundan mustasno emas, bugungi kunda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning internet tarmog'ida qonunga xilof ravishda aylanmasi juda katta miqyosga yetib, uning maqsadli auditoriyasi yoshlarga qaratilgan. Bu esa yoshlarning shaxs sifatida shakllanishiga, ularning kelajagiga, hayotda o'z o'rnini topishiga xavf tug'dirib, ularning salomatligiga zarar yetkazadi, shu sababli giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanmasiga qarshi kurash bo'yicha aniq chora-tadbirlar ko'rish zarur. Sababi internetda onlayn sotuvlar keng rivojlanib, kokain, heroin yoki marixuana kabi dorilar bilan bir qatorda fentanillar kabi "kriptoalyuta preparatlari" ham sotilmoqda. Bunday xavfli moddalarni xarid qilishni osonlashtirish uchun Darknetdagi (Internetda maxfiy tarmoq) ixtisoslashtirilgan saytlarda sotiladi.

Bunda xaridor va sotuvchining maxfiyligini ta'minlash uchun maxsus dastur va qurilmalardan foydalaniladi.

Internetda sintetik giyohvand moddalar savdosining asosiy sabablaridan ba'zilari:

Anonimlikni oshirish: shifrlash, VPN, proksi-serverlar va boshqalar kabi anonimlashtirish texnologiyalaridan foydalanish orqali jinoyatchilar qonuniy aniqlashdan qochadi, chunki tajovuzkorlarni kuzatish va aniqlash qiyin.

Global Reach: Internet jinoyatchilarga o'z mavjudligini oshirish va kengroq mijozlar bazasiga kirish imkonini beradi. Bundan tashqari, sotuvchi va xaridor o'rtasidagi anonim aloqa osonlashtiriladi va shaxsiy muloqotga bo'lgan ehtiyoj yo'qoladi.

Bilim va tajriba almashish uchun qulay forum: Internetda giyohvand moddalar haqida juda ko'p ma'lumotlar mavjud. Giyohvand moddalarni tayyorlash bo'yicha ko'rsatmalar, noqonuniy prekursorli kimyoviy moddalarni sotib olish usullari, tarqatish xizmatlari, pul o'tkazish xizmatlari va huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan aniqlanmaslik uchun yashirish tartib-qoidalari kabi xavfli bilimlar osongina mavjud.

Onlayn savdo ekotizimida turli rol rejimlariga ega bo'lgan bir nechta aktyorlar mavjud:

1) Administratorlar: Administratorlar bozorning samarali ishlashini ta'minlash uchun javobgardir.

2) Dilerlar: Dilerlar o'z mahsulotlarini bozorda sotadigan dori vositalarini etkazib beruvchilardir. Odatda ular o'zlarining savdo sahifalarini yaratish orqali buni qilishadi.

3) Xaridorlar: Xaridorlar reklama qilingan dori-darmonlarni sotib oladigan shaxslardir. Xaridorlar, shuningdek, xaridlarni amalga oshirgandan so'ng sharhlar qoldiradilar va turli bloglar va forumlarda muhokamalarda qatnashadilar.

4) Tomchilar: giyohvand moddalarni o'z manziliga etkazib beradiganlardir. [3]

Sintetik giyohvand moddalarni sotish uchun onlayn platformalardan foydalanish so'nggi yillarda kengaydi va diversifikatsiya qilindi va jinoyatchilarga o'z mahsulotlarini reklama qilish va mijozlarni jalb qilishning samarali usullarini, shuningdek, ularning noqonuniy biznesini samarali yashirish usullarini taqdim etdi. Bunday platformalar, shuningdek, mahsulotlarning batafsil tavsiflari, fotosuratlar, mavjudligi to'g'risidagi ma'lumotlar, aksiyalar va chegirmalar bilan reklama qilish va onlayn mijozlar o'rtasida obro'-e'tiborni oshirish orqali dori vositalarini sotishni professionalashtirishga yordam berdi. Onlayn platformalarga darknet bozorlari, ijtimoiy media, xabar almashish ilovalari, aloqa xizmatlari va to'lov tizimlari kiradi.

CLEARNET - bu oddiy Internetga ulanish va standart veb-brauzer, jumladan, Google, onlayn o'yinlar, YouTube, Vikipediya va Netflix yordamida osongina foydalanish mumkin bo'lgan umumiy Internet. Clearnet turli xil sintetik dorilarni reklama qilish imkoniyatini taklif qiluvchi bir qator veb-saytlar, bloglar, forumlar va bozorlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bozorlar ko'pincha farmatsevtikaning keng assortimenti va yuqori darajada tartibga solinadigan prekursorli kimyoviy moddalarning chakana sotuvchisi sifatida namoyon bo'ladi.

DEEP WEB - umumiy Internet tarmog'i bo'lib, Google kabi qidiruv tizimlari uchun yopiq bo'lib, masalan, shifrlangan yoki indekslanmagan veb-saytlar, shaxsiy ma'lumotlar bazalari va tibbiy yozuvlar, ilmiy ma'lumotlar bazalari va yuridik hujjatlar kabi boshqa aloqador bo'lmagan kontentni o'z ichiga oladi.

DARKNET - Internet Explorer, Firefox, Edge yoki Chrome kabi standart veb-brauzerlardan foydalanib bo'lmaydigan "jahon Interneti" ning bir qismidir. U anonimlikni ta'minlaydigan maxsus shifrlangan tarmoqlar ichida ishlaydi. Clearnet kabi, darknet minglab veb-sahifalarni o'z ichiga oladi, lekin ularga faqat darknetga ulanganingizda kirish mumkin. Qorong'i Internetda eng ko'p sotiladigan tovarlar toifasi giyohvand moddalar, shu jumladan MDMA, amfetamin, metamfetamin, barcha shakllarda nasha, kokain, barcha shakllarda opioidlar, LSD, psixikaga ta'sir qiluvchi qo'ziqorinlar, ketamin va retsept bo'yicha dorilar (asosan benzodiazepinlar).

IJTIMOY MEDIA - shubhasiz, ijtimoiy o'zaro ta'sir qilish imkoniyatlarini oshirgan bo'lsa-da, undan alohida shaxslar va transmilliy uyushgan jinoiy guruhlar tomonidan giyohvand moddalar savdosi uchun foydalaniladi. Facebook, Instagram, Snapchat va boshqalar kabi ijtimoiy media platformalari va ilovalari tasvirlar va videolar yordamida giyohvand moddalar savdosini osonlashtirish uchun ishlatilgan. Sotuvchilar ko'pincha xabarlar, tvitlar yoki ijtimoiy media foydalanuvchi nomlarida sotadigan dori-darmonlarni reklama qilish uchun har xil kulgichlar, hashtaglar va jargonlardan foydalanadilar. Odamlar turli dori vositalarini izlash va ularni qayerdan va qanday sotib olish haqida batafsil ma'lumot olish imkoniyatiga ega.

Giyohvand moddalar savdosi bilan shug'ullanuvchilar o'z mahsulotlarini reklama qilish va sotish, shuningdek, geolokatsiya ma'lumotlaridan foydalangan holda mijozlar bilan muloqot qilish uchun turli xil uchdan-end shifrlangan xabar almashish xizmatlaridan - **MESSENGERS**dan foydalanadilar. [4]

Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning internet tarmog'ida noqonuniy tarqalishini tekshirish huquqni muhofaza qiluvchi organlar uchun murakkab vazifa hisoblanadi.

Birinchidan, tezkor xodimlar va tergovchilar internetda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning noqonuniy tarqalishi faktini aniqlab olishlari kerak. Buning uchun ular turli texnik usullardan, jumladan, tarmoq trafigin monitoring qilish, ochiq va yopiq internet-forum va saytlarni tahlil qilish, shuningdek, axborot xavfsizligi mutaxassislari va ixtisoslashtirilgan xizmatlar bilan hamkorlikda ish olib borishadi.

Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning internet tarmog'ida noqonuniy tarqalishini tekshirishda xalqaro ahamiyatni hisobga olish zarur. Ko'pincha kiberhujumchilar boshqa mamlakatlarda joylashgani sababli bu borada turli davlatlarning huquq-tartibot idoralari bilan hamkorlik qilish talab etiladi. Bunday holatda ma'lumot olish va jinoyatchilarni aniqlash uchun xalqaro huquqiy yordam zarur.

Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning internet tarmog'ida noqonuniy tarqalishi muammosini hal qilish nafaqat noqonuniy kontentni tekshirish va jinoiy javobgarlikka tortishni, balki undan foydalanishni cheklash choralari ko'rishni, foydalanuvchilar o'rtasida tushuntirish ishlarini olib borishni va aholi o'rtasida huquqiy ongni shakllantirishni ham talab etadi.

Internet tarmog'idan foydalangan holda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning noqonuniy tarqalishiga qarshi samarali choralar ko'rayotgan davlatlardan biri AQShdir. Mazkur davlat tajribasini ko'rib chiqsak, tezkor-qidiruv va tergov jarayoni huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan amalga oshiriladigan bir necha bosqich va vazifalarni o'z ichiga oladi:

1. Monitoring va tahlil: kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislar va huquqni muhofaza qilish organlari tahlilchilari internet va ijtimoiy tarmoqlarda giyohvand moddalar savdosi bilan bog'liq shubhali harakatlar, tashkilotlar yoki shaxslar mavjudligini kuzatib boradilar. L.Kuzina fikricha, jamiyat tomonidan shunday jinoyatlarni sodir etishining asosiy sabablari internet orqali oson pul topish imkoniyatini qo'lga kiritish, huquqiy ongning past darajasi bo'lib, giyohvand moddalar savdosini tashkil etuvchi uyushgan shaxslar tomonidan "yollash" mexanizmi orqali amalga oshiriladi.

2. Tezkor-qidiruv va tergov harakati: tezkor xodimlar va tergovchilar gumon qilinayotgan tashkilotlar yoki shaxslar haqida turli usullardan foydalangan holda ma'lumotlarni yig'adilar, masalan, agentlarning kirib kelishi, yashirin kuzatuv va tinglash ishlarini olib borish. Shuningdek, ular boshqa huquqni muhofaza qilish idoralari va Narkotiklarga qarshi kurash boshqarmasi, Oziq-ovqat va farmatsevtika idorasi kabi ixtisoslashgan idoralar bilan ma'lumot almashish va harakatlarni muvofiqlashtirish uchun hamkorlik qiladi.

3. Nazorat qilinadigan xaridlar va tuzoqlar: tezkor xodimlar Darknet va giyohvand moddalarni sotish bilan bog'liq jamoalar kabi onlayn bozorlarga kirishlari mumkin, anonim hisob raqamlar va maxsus texnologiyalardan foydalangan holda sinov xaridlari, nazorat ostida sotib olishlar yoki gumondorlarni voqea joyida ushlab tuzoqlarni o'rnatishlari mumkin.

4. Internet-provayderlar bilan hamkorlik: huquq-tartibot idoralari shubhali veb-saytlar yoki foydalanuvchi hisoblari haqidagi ma'lumotlarga kirish uchun Internet-provayderlar (ISP) bilan hamkorlik qiladi. Bu kompyuter manzillari (IP), foydalanuvchi yozuvlari va yozishmalar mazmuni haqidagi so'rovlarni o'z ichiga olishi mumkin.

5. Oshkor qilish va hibsga olish: yetarli dalillar va ma'lumotlarni to'plaganidan so'ng huquqni muhofaza qilish organlari ayblov qo'yadi va gumonlanuvchilarni qo'lga olish bo'yicha operatsiyalarni o'tkazadilar. Shuningdek, ular giyohvand moddalar savdosi bilan bog'liq obyektlarda tintuv o'tkazishlari mumkin.

Internet tarmog'idan foydalangan holda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning qonunga xilof ravishda muomala qilishning quyidagi xususiyatlari mavjud:

– anonimlik: internet foydalanuvchiga anonim qolish imkoniyatini beradi. Ma'lumotni jo'natuvchi va oluvchi o'z shaxsi va joylashuvini yashirishi mumkin;

– yurisdiksiya chegaralari: internetda giyohvand moddalar savdosi turli mamlakatlar chegaralari orqali to'siqsiz o'tishi mumkin, bu esa yurisdiksiyani aniqlashda va turli davlatlarning

huquqni muhofaza qilish organlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin;

– texnik qiyinchiliklar: internetda tekshirish IP manzillar, elektron to'lovlar va boshqalar kabi raqamli ma'lumotlarni kuzatish va tahlil qilish uchun maxsus bilim va imkoniyatlarni talab qiladi;

– bilimga qo'yiladigan talablar: axborot texnologiyalari bo'yicha mutaxassislar kiberxavfsizlik va internetning texnik jihatlari bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi kerak;

– dalillarning murakkabligi: giyohvand yoki psixotrop moddalar savdosi to'g'risida dalillarni olish, internetda aniqlash qiyin bo'lishi mumkin, chunki raqamli izlarning yaxlitligi va izchilligini saqlab qolish muhimdir.[5]

Sintetik giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishi va tarqatilishiga qarshi kurashish uchun, xoh clearnet, xoh darknetda bo'lsin, tezkor xodimlar va tergovchilardan iborat maxsus guruh kerak. Sintetik giyohvand moddalarni onlayn sotuvchi va sotib oluvchilarini aniqlash uchun resurslar va strategiyalarga sarmoya kiritishi va onlayn bozorlarni doimiy ravishda kuzatib borish uchun maxsus bo'linmalarni tashkil etishi muhim. Bundan tashqari, rasmiylar kriptovalyutalardan foydalanish kabi joriy va rivojlanayotgan to'lov strategiyalaridan xabardor bo'lishi kerak. Bundan tashqari, har bir a'zo davlatning qonunchiligiga qarab, onlayn bozorlarni buzish uchun ochiq usullar, shuningdek, yashirin yoki yashirin usullar qo'llanilishi mumkin.

Kelgusida tezkor-qidiruv tadbirlarini ishlab chiqish, jumladan, kuzatish, fuqarolarni so'roq qilish, sud-tibbiyot, tezkor-ma'lumotnoma, yordamchi yozuvlarni, shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar va internetdagi turli saytlarni tekshirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu ma'lumotlarga ko'ra izlar va boshqa ashyoviy dalillarni aniqlash uchun yozishmalar kimlar bilan olib borilayotganini aniqlash, telefon suhbatlari, SMS xabarlar, elektron pochta xabarlarini nazorat qilish, yozishmalar olib borilayotgan shaxslarni aniqlashda ularning ish joylarini tekshirish tavsiya etiladi. Gumon qilinuvchining IP-manzilini aniqlagandan so'ng, internet-provayderga u kim uchun ro'yxatdan o'tganligi, ro'yxatdan o'tish paytida o'rnatish ma'lumotlari, manzili, afzal qilingan dasturiy ta'minot, ma'lum vaqt ichida eng ko'p foydalaniladigan saytlar haqida ma'lumot olish uchun so'rov yuboriladi. Ro'yxatga olish paytida tizimga kiritilgan turli xil identifikatsiya ma'lumotlarini o'z ichiga olgan hisoblar, gumon qilinuvchi shaxslarni ushlab uchun yetarli asoslar mavjud bo'lsa, zarur choralar ko'riladi, sud-tibbiyot videoyozuvidan foydalanish uchun texnik vositalar, qurollar, zarur daliliy ma'lumotlarni mahkamlash, olib qo'yish va qadoqlash vositalari tayyorlanadi.

Bir nechta milliy, mintaqaviy va (yoki) xalqaro tashkilotlar ishtirokida tergov va tezkor qidiruv o'tkazilayotganda ma'lumot, razvedka va dalillarni almashish juda muhimdir. Bundan tashqari, tanlangan har qanday tergov va tezkor qidiruv strategiyasi mutanosib, qonuniy, mas'uliyatli, zarur bo'lishi va milliy va xalqaro yurisdiksiyani hisobga olishi kerak. Ushbu guruh jinoyatlarini samarali tergov qilishni ta'minlash uchun shubhali saytlar, tarmoqlar, internet-do'konlarni kuzatuvchi, fuqarolarning sharhlari va boshqa xabarlarini o'rganuvchi kiber-patrol bo'limi tashkil etilishi kerak.

Giyohvandlik vositalarining internet tarmog'i orqali tarqatilishi nafaqat yetkazib beruvchi mamlakatlarda, balki qabul qiluvchi mamlakatlarda ham muammo tug'dirmoqda, shuning uchun giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanishiga qarshi samarali kurashish maqsadida turli

mamlakatlar huquqni muhofaza qilish organlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirib kelmoqda. Internetda giyohvand moddalar yoki psixotrop moddalar aylanmasi jiddiy muammo va uni hal qilishda kompleks yondashuv talab qilinadi.

Quyida ushbu muammoning ba'zi yechimlari keltirilgan:

– xalqaro hamkorlik: davlatlar internet tarmog'ida giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurashda axborot almashish va harakatlarni muvofiqlashtirish bo'yicha xalqaro hamkorlikni kuchaytirishi kerak. Jahon miqyosida samarali faoliyat yuritadigan xalqaro norma va standartlarni ishlab chiqish muhim. Masalan, bugungi kunga qadar boshqa davlatlar o'rtasida axborot almashish va muvofiqlashtirish natijasida Markaziy Osiyo mintaqaviy axborot-muvofiqlashtirish markazi (CARICC) va uning ishtirokchi-davlatlar, narkotik moddalarning qonunga xilof aylanishining 43 ta holati tekshirilib, 11 tonnadan ortiq noqonuniy giyohvandlik vositalari (opiy, heroin), sintetik giyohvandlik vositalari musodara qilindi, turli mamlakatlarda 53 ta uyushgan jinoiy guruh qo'lga olindi. [6]

– qonunchilikni takomillashtirish: davlatlar internetda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi samarali kurashish uchun o'z qonunchiligiga o'zgartirishlar kiritishlari kerak. Bunga jazo choralari takomillashtirish, huquqni muhofaza qilish organlarining vakolatlarini kengaytirish va ushbu muammoni hal qilish uchun yangi qonunlar yaratish kiradi;

– internet-provayderlar bilan hamkorlik qilish: internet-provayderlar huquqni muhofaza qilish organlari bilan faol hamkorlik qilishlari va giyohvand moddalar savdosi bilan shug'ullanuvchi saytlarni aniqlash va blokirovka qilishda yordam berishlari zarur.

Provayderlar va huquqni muhofaza qilish organlari o'rtasidagi munosabatlarning shaffofligi majburiy bo'lishi kerak;

– profilaktika va reabilitatsiya: narkotik moddalarni iste'mol qilishning zarari haqida ma'lumotni tarqatish, ayniqsa, internet orqali profilaktika ishlarida muhim o'rin tutadi. Internet orqali giyohvandlik bilan bog'liq muammolarga duch kelgan odamlarni reabilitatsiya qilish va jamiyatga reintegratsiya qilish maqsadida yordam va qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish kerak;

– texnik yechimlarni ishlab chiqish: internet tarmog'ida giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishini aniqlash va blokirovka qilish bo'yicha yangi texnik yechimlarni ishlab chiqish va joriy etish ham muhim jihat hisoblanadi. Internet saytlarini kuzatish va noqonuniy faoliyatni aniqlash uchun algoritmlar va sun'iy intellektdan foydalanish ushbu muammoni hal qilishga yordam beradi;

– jamiyatning boshqa tarmoqlari bilan hamkorlikni kuchaytirish: huquqni muhofaza qiluvchi organlar narkotik dorilar olib o'tilishi va tarqalishining oldini olish uchun jamiyatning boshqa tarmoqlari, masalan, moliya institutlari, pochta jo'natmalari va logistika kompaniyalari bilan faol hamkorlik qilishi kerak.

Bu yechimlar birgalikda internet tarmog'ida giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning qonunga xilof ravishda aylanishiga qarshi samarali kurash olib borishga, fuqarolar salomatligi va jamoat xavfsizligini himoya qilishga xizmat qiladi va ular davlatlar, huquq-tartibot idoralari, internet provayderlari, tashkilotlar va fuqarolarning birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan amalga oshadi.

Xulosa qilib aytganda, internet tarmog'idan foydalangan holda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning qonunga xilof ravishda aylanishini tekshirish raqamli izlar sohasida maxsus bilim va tajribani, shuningdek, bunday jinoyatlarning oldini olish uchun xalqaro hamkorlikni talab qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, internetdan foydalangan holda giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar noqonuniy savdosini tekshirish murakkab va juda ko'p resurslarni, kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislarni va turli huquqni muhofaza qilish idoralari o'rtasidagi hamkorlikni talab qiladi. Biroq bu jarayon internet tarmog'ida giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarning qonunga xilof ravishda aylanishining oldini olish va unga qarshi kurashish, jamiyatni himoya qilishda muhim ahamiyatga ega.

REFERENCES

1. www.gazeta.uz 27.06.2023 yildagi soni "Dunyoda giyohvand moddalar iste'mol qiluvchilar soni oshib bormoqda".
2. www.kun.uz 06.03.2024 yildagi soni "Zamonaviylashayotgan narkotik savdosi va iste'moli: xavotirli raqamlar".
3. Huquq va burch HB.UZ jurnali 04.12.2023 yil soni
4. 05.03.2024 yildagi "Birlashgan Millatlar Tashkilotining Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi" yangiliklari
5. Huquq va burch HB.UZ jurnali 04.12.2023 yil soni
6. Huquq va burch HB.UZ jurnali 04.12.2023 yil soni